

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Răspunzător: Ioan Corbu, Cluj, Str. Gen. Grigorescu 16.

Se împarte gratuit, în librării 3 Lei esemplarul

„Curentul“ s'a rostit.

Când am scos primul număr din această mică revistă, am spus, că scopul ei e să se pot răspunde criticilor și criticaștrilor mei, cari, dacă sunt redactori, nu-ți publică răspunsurile, sau cer plată pentru publicare. Ca să am favorul tarifului postal căta să-i dau un titlu: „Revista“, care nefiind deajuns, am adaus cu litere mici: „enciclopedică“, fiindcă cuprinsul avea să fiă foarte variat (nu ca să-i dau un titlu „pompos“, cum credea „Adevărul“). După cunoștințele noastre, în afară de atacurile Adevărului, nu s'a ocupat mai pe larg cu revista noastră decât acum (în anul al patrulea) „Curentul“ din 21 Septembrie. E un articolaș întort și viespinos, plin de înjurături și ieșiri pătimase, de cari se vor mira cititorii noștri, cum le-a putut cășuna articolul nostru „Numerus rumanus“, în care n'aveam nici o cotelă cu „Curentul“. La înjurături nu răspundem, cel mai bun răspuns e să le redăm aici spre desfătarea cucernicilor întemeiători de beserici dela „Curentul“. Le dăm deci cuvîntul:

„Revista periodică a d-lui Corbu este, de fapt, mai mult lunatică decât lunară. Limba pășărească pe care d-sa o stâlcește în slove, are nemăsurata obrăzare de a se pretinde limbă românească... Inverșunat să râme la temelie doctrina *) politică a d-lui Al. Vaida-Voevod (am spune „să submineze“, dar ne temem că l-ar înciuda rău acest cuvânt venetic)... Oare a cui să fie culpășia că d. Corbu scrie ceea ce scrie pre limba d-lui pășărească? A cititorului indolent, desigur, a cărui răbdare e unori mai mare decât prostia tuturor șontorogilor cărturari laolaltă..“

La înțelepciunea marelui filolog, d-l A. T., care nu-și poate cugeta, că ar mai pute fi și ortografiile — adevărate — întemeiate pe legile fonetice și gramaticale ale limbei, nu numai grafii fonetice plăsmuite cu reguli arbitrare — n'avem nemică de ȕis.

*) Se vede că „Curentul“ n'a mai auȕit de „drepturile Românilor în România“ până la doctrina politică a d-lui Vaida. Curentul falsifică însă când ne acusă, că am fi atacat această doctrină — din contră, am împărtașit-o, am criticat însă introducerea numelui de „Valah“ și alte păcate naționale, pe cari „Curentul“ s'a făcut că nu le vede.

A audît și d-l A. T. de o „limbă păsărescă“, și cu cunoștințele d-sale de limbă a crezut, că a aflat-o în Revista noastră, neștiind, că o vorbește, sau scrie însuși, ca toți fonetiști — vede paiul din ochiul altui-a, dar parul din ochiul său nu-l vede. Limbă mai „păsărescă“ decât a școlii fonetice nu se mai află pe fața pământului. Ca să ne convingă, că limba noastră e „păsărescă“ încercă să ni-o probeze cu ortografia (!!). Ba ne citéză și câte-va probe (?) de „limba păsărescă“ a noastră, ca bunăoră: „întopseca, culpășie, venitor...“ se vede că filologul nostru încă n'a prins a mână un dicționar al limbei românești; dacă facem „viitorul“ dela rădęcina „veni“ (fr. avenir), atunci e corect așe cum l-a format școla lui Cipariu „venitor“, și cum a făcut și poporul pe „vinitură“ (venetic), iar dacă-l facem dela „fi“, atunci e „fiitorul“. Pentru d-l A. T. o fi l. românească și nu păsărescă: „întoxica, insipid (sarbęd, nesărat...), indolent (nepăsător), delicios (încântător, desfătător, gustos...), submina (șapa — d-l A. T. folosește însă pe „râma“, fiindcă e din giurul și după cerințele de bonton ale d-sale — am spune „bună-cuviință“, dar „ne temem, că-l va înciuda rău acest cuvînt“ românesc, ori „păsăresc și insipid“ pe limba d-lui A. T.).

Nu putem repeta într'una ce am mai scris în aceste pagini, dar fiindcă mulți, pôte că, judecă așe superficial ca d-l A. T. (aici nu înțelegem injurăturile), vom mai repeta câte ce-va. O ortografie adevărată se face cu litere și nu cu pălării ca în grafia fonetică (neștiintele d-n A. T. ni-o impută nouă). Când sunetul *ă*, sau *â* derivă din *e*, sau *i* românesc, are să se scriă cu *e* sau *i*, și nu cu *a*, bunăoră „vęd—vede, pēr—peri, cuvînt—cuvinte, tînēr--tineri...“ și nu „vad, par, cuvânt, tancar...“ cu pălărie (cine „stâlcoșce limba în slove“?); aici n'are ce căuta *a* în o ortografie adevărată, care se face cu litere, nu cu pălării. Cu principii de economie, sau de ușurință a scrierei se pot face grafii, dar nici decât ortografii. Ortografiăm „fiă, scriă...“, căci așe se face conjunctivul la conjug. II, III, IV, după gramatica românească (pe care n'o cunosc la „Curentul), se rostește însă „fie, scie...“, fiindcă *ă*, ă după *i* se rostește *e* (lege fonetică românească). După aceeași gramatică rom. facem dela „viu, auriu, vechiu...“ forma feminină: „viă, auriă, vechiă...“ dar rostim „vie, aurie, vechie...“ (articulat: „vechia“, nu „vechea“) după aceeași lege fonetică. Tot așe scriem corect „întemeiător, întemeiăm...“ (ca „lăudător, lăudăm...“), și rostim „întemeietor, întemeiem...“, și nu e corect „întemeetor“ (dela „întemeia“), nici „întemeietor“ cu un *i* foneticeșce de prisos între doi *e*. Tot după aceeași gramatică rom. scriem „întemeiând“ și rostim „întemeiind“ (*â*, *î* după *i* se

rostește *i*), și nu „întemeind“ ca la conj. a IV-a (presupunând infinitivul: „întemei“) — străinul va citi acolo un diftong (ei) ca în rădęcina: „temei“. Ortografiăm „bătaia, baiă, viă...“ (cel din urmă pentru a-l distinge de „viă“, forma feminină dela „viu“, și pentru că și etimologia îndreptățește acęsta formă, dela lat. „vinea, vinia, viia“; fonetiști n'au lipsă de acęsta distingere, căci eli au judecat la mörte și româneștile: „viă, viier, vinăriciu“, înlocuindu-le cu slavismele „podgorie, podgorean“, — adecă pe românește: „plaiu, plăian“ — căci pentru eli cuvântul românesc a ajuns „banal“ și învechit, numai țigănismele le sunt frumoșe și poetice). În grafia fonetică se scrieau „bătae, bae...“ cee-a ce foneticește corespunde, dar cum faci forma articulată: „bătaia, baiă...“ de unde scoți pe *i*? și atunci au dires scriind: „bătaie, baiă...“ adăogënd adecă un *i*, în o grafie fonetică de prisos între *a* și *e*; dar substantivele feminine în *e* fac forma articulată adăogënd un *a*, am avè deci: „bătaia . . .“ Nu e öre mai corect să ortografiăm dupè legile gramaticale și fonetice românești, căci acel *e* final nu e original, ci derivă din *ă* urmând dupè *i*. Tot așè ar căta să scriem: „avuția, academiă...“ cum a ortografiat Cipariu, întemeiat pe cunoștințe și studii adâncite, nu numai pe urechi ca fonetiști.

Ortografiăm pe *oa*, *ea*, *z* cu *ó*, *é*, *đ*, când acele-a sunt accidente fonetice alui *o*, *e*, *d*, și pentru a păstra rădęcina neschimbată, care o ortografie adevărată nu e iertat să o scape din vedere, și să o scālâmbeze până la nerecunöșcere, cum face grafia fonetică, bunăöră în „vazand, vanzand . . .“ dela „vedè, vinde“. . . Afară de acee-a sunetul *z* din „zi, zic“ nu e acel-ași din „zodie, zădarnic . . .“ ci e mai aspru (derivat din *d*: *dz*), cee-a ce urechile fonetiștilor nu pot, ori nu vreu să distingă. Cu acce-ași îndreptățire, sau lipsă de îndreptățire, cu care a fost înlăturat *đ* și înlocuit cu *z* s'ar putè înlătura și *ț* și înlocui cu *s*; dacă e bine ortografiat; „auzim“ în loc de „auđim“, e tot asè de bine, ori de rău: „ascusim“ în loc de „ascuțim“ — pentru cine are simțul auđului, care lipsește fonetiștilor.

Scriem „cunoști, firește, știu . . .“, nu numai pentru că așè rostește poporul pe la noi, ci pentru că așè e corect, fiind aici *c* original, nu *t* („cunosc, firesc“), iar la „știu“ ne spune etimologia că forma acęsta e cea corectă, nu „știu“. Nu e iertat se scālâmbăm rădęcina cuvântului boierind pe *ce*, *ci* ca în „mititel“ în loc de „mic-icel“ (v. „măr-icel“). Pentru că în Transilvania „te, ti“ se rostește „ce, ci“, nu urmèză, că orice „ce, ci“ ardelenesc derivă din „te, ti“ — și accest-a e cazul de sus.

*) D-l Reviga în „Adevèrul“ crede că „firesc“ e o formațiune a cărturarilor — la Năsăud va auđi poporul repetând de nenumèrate ori pe „firește“.

Păstrarea rădăcinei, afară că e o condițiune de neînălțurat la o ortografie, e de mare ajutor străinului la învățarea limbei românești, căci are rădăcina cuvântului în oricare formă flexionară. Cum se descoperă în grafia fonetică rădăcina lui „vân-zând [vinde], leagă [lega], muște [muscă]...” sau, cum se aște în dicționar pe: „vineți [vânăți], roți [roată]... Teranul nu va scrie niciodată corect, oricât de simplă ar fi grafia, ba vedem că nici cărturarii nu scriu corect, pentrucă o grafie arbitrară nu pôte îndatora pe nimeni să o țină.

O scriere, care nu păstrează rădăcina neschimbată, și nu se întemeiează pe legile gramaticale și fonetice ale limbei, ci numai pe reguli arbitrare, va rămîne o simplă grafie, pe care nu o respectă nimeni, cum se întâmplă cu grafia fonetică, și nu se va alege din ea niciodată o ortografie.

La congresul economic transilvan.

Către d-l Guvernator al Bănci naționale.

Se va ține în Cluj un mare congres economic pentru refacerea creditului românesc transilvan. încercat atât de greu de pe urma unei reforme înfăptuite fără mult studiu, precepere, sau morală. Să sperăm că congresul va avè rezultatul dorit: obținerea unui ajutor dela Banca națională pentru băncile românești. Cei încredințați vor bate la ușile, ce stau închise. Noi însă ne vom ocupa de altă latură a chestiunii.

Ajutorul Bănci naționale, pe lângă refacerea creditului și salvarea băncilor românești, va repara în parte și daunele suferite de pe urma acelei reforme, și e de dorit ca aceea desdaunare să fiă echitabilă și proporțională, în măsura pierderilor suferite. Aprópe tóte pierderile au fost aruncate în sarcina deponenților, și fórte puțin în sarcina acționarilor, cari au rămas cu dividendele mari încasate și cu sorți de a mai încasa și în venitor, pe când deponenților li-s'a tăiat nu numai camăta modestă, ci și din capitalul original.

Acum, dacă se acordă ajutorul băncilor, acționari, cari au suferit mai puține pierderi, vor trage iarăși dividende, venite noue, pe când deponenți, cari au pierdut mai mult, nu vor căpeta nici o desdaunare, și ar fi o nedreptate strigătoare la cer, căci e vorba de micile economii și fonduri besericești, de ajutorare...

De aceea rugăm pe d-l Guvernator al Bănci naționale să binevoiescă, deodată cu acordarea ajutorului băncilor, să le impună, ca procentele tăiate din depuneri să nu fiă pierdute pentru totdeauna, ci să împărtășescă sórtea capitalului acționar, așe cum am cerut și motivat în articolele alăturate, cari nu se pot publica aici. Acesta e nu numai o cerință a dreptăți și a moralei, dar totodată e și în interesul creditului și al băncilor, căci altcum deponenți despoiați în folosul acționarilor nu și-ar mai încrede economiile băncilor, la cari nu numai că n'au avut nici un venit, dar au pierdut și din depunerile originale, și atunci mai bine le țin pe fundul lăđi, unde se pot păstra întregi. Și legea spune, că „repartizarea echitabilă a pierderilor e desideratul vital”, deci nu e iertat să fiă desconsiderat.